

УДК [061.23:7](438.11=161.2)"1927/1939"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.05.1096>

«ВІЗІЯ БАТЬКІВЩИНИ» ЯК ІДЕОЛОГІЧНИЙ ВЕКТОР ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦЬКОГО ГУРТКА «СПОКІЙ» У ВАРШАВІ (1927—1939)

Роман ЯЦІВ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1509-5367>

доктор філософії, професор,
Львівська національна академія мистецтв,
кафедра художнього дерева,
вул. В. Кубійовича, 38, 79011, Львів, Україна,
e-mail: jaciv@ukr.net

Розглядається історія заснування та ідейні принципи інституційної діяльності Українського мистецького гуртка «Спокій», який залишив вагомий слід в історії української еміграції ХХ ст. Метою статті є наукова кваліфікація творчої ідеології «візії Батьківщини» як об'єднуючої членів гуртка стратегії національного культурного поступу в обставинах тимчасового вигнання. На багатому фактологічному матеріалі відстежується динаміка подій в системі комунікації між громадсько-політичними діячами, мистцями, літераторами, науковцями у різних локаціях Варшави у період між двома світовими війнами. Актуальність статті полягає в тому, що вперше в історіографії життя української еміграції розглядається структура ідейної мотивації творчості в комплексі з супутніми чинниками суспільно-культурної активності. Об'єктом дослідження є форми організації культурно-мистецького життя української еміграції у Варшаві (столичне місто Другої Речі Посполитої) — виставки, етнографічні експедиції, творчі вечори, лекції, публікації в пресі, мистецькі твори та ін., предметом дослідження визначено ідеологічний вектор діяльності Українського мистецького гуртка «Спокій» як найбільшого та авторитетного інституційного утворення української еміграції у Варшаві. Методологічною основою дослідження є історико-культурний та структурно-типологічний підходи при здійсненні наукової реконструкції динаміки громадсько-політичного, культурно-інтелектуального життя в реаліях еміграції.

Ключові слова: історія України, українська еміграція, Варшава, етнічна культура, ідеологія, міжкультурний діалог, культурні, наукові інституції, гурток «Спокій», етнографія, образотворче мистецтво, малярство, графіка, модернізм, формалізм, ідейно-естетичний світогляд, морально-ціннісний імператив.

Roman YATSIV

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1509-5367>

PhD, professor at the Artwood department
of the Lviv National Academy of Arts,
38, V. Kubiyovycha str., 79011, Lviv, Ukraine,
e-mail: jaciv@ukr.net

THE «VISION OF HOMELAND» AS AN IDEOLOGICAL VECTOR OF ACTIVITY OF THE UKRAINIAN ART GROUP «SPOKIJ» IN WARSAW (1927—1939)

The article considers the history of foundation and ideological principles of the institutional activity of the Ukrainian art group «Spokij» that left a significant mark in the history of Ukrainian emigration of the 20th century.

The aim of the article is to scientifically qualify the creative ideologue of the «vision of homeland» as uniting the members of the group strategy of national cultural progress in the circumstances of temporary exile. The rich factual material traces the dynamics of events in the system of communication between public and political figures, artists, writers, scientists in different locations of Warsaw in the period between the two world wars.

The relevance of the article is that the structure of ideological motivation of creativity along with accompanying factors of social and cultural activity is considered for the first time in historiography of the life of Ukrainian emigration.

The object of research is the forms of organization of cultural and artistic life of Ukrainian emigration in Warsaw (the capital of the Second Polish Republic) — exhibitions, ethnographic expeditions, creative parties, lectures, publications in mass media, works of art, etc.

The subject of the research is the ideological vector of the activity of the Ukrainian art group «Spokij» as the largest and most authoritative institutional formation of the Ukrainian emigration in Warsaw.

The methodological basis of the study is the historical-cultural and structural-typological approaches in the implementation of academic reconstruction of the dynamics of socio-political, cultural and intellectual life in the realities of emigration.

Keywords: history of Ukraine, Ukrainian emigration, Warsaw, ethnic culture, ideology, intercultural dialogue, cultural, academic institutions, group «Spokij», ethnography, fine arts, painting, graphics, modernism, formalism, ideological and aesthetic worldview, moral and value imperative.

Вступ. Поразка українських національно-визвольних змагань 1917—1920 рр. та загальна динаміка розвитку подій воєнно-політичної історії в Центрально-Східній Європі відповідного періоду спричинили складну міграційну ситуацію для багатьох тисяч українців. Її не полегшили ні Варшавський договір від 21 і 24 квітня 1920 р. між Ю. Пілсудським та С. Петлюрою з його політичною і військовою конвенціями, згідно з яким українська сторона пішла на суттєві поступки польській владі [1], ні так званий Ризький мирний договір від 18 березня 1921 р., який визначив політичний кордон між Польщею та Українською Соціалістичною Радянською Республікою (УСРР) — маріонетковим адміністративно-територіальним утворенням в окупованій московськими більшовиками Україні. На польських територіях облаштовано цілий ряд таборів для інтернованих вояків Армії Української Народної Республіки, а також для різних категорій цивільних осіб — представників органів державної влади УНР та їхніх родин.

У складі українського війська було чимало інтелектуальних і творчо обдарованих людей, які перейняли на себе роль генераторів національного духу та організаторів численних громадсько-культурних та науково-освітніх структур. Попри матеріальну нужду та пригнічений стан частини «задротянців» у кожному з таборів (у Пікуличах, Пьотркові Трибунальському, Вадовицях, Олександрів Куявському, Ланьцуті, Щепіорно, Стрілкові, Каліші, Тарнові) розбудувалися елементи культурно-мистецького, освітнього, спортивного життя. Найбільших масштабів воно досягло у м. Каліші, де функціонували численні товариства, гуртки, видавництва, фахові майстерні та «школа грамоти». У таборах для інтернованих розпочали свої творчі біографії такі відомі згодом літератори, як Євген Маланюк, Юрій Липа, Олекса Стефанович, хореограф Василь Авраменко, мистці Віктор Цимбал, Василь Хмелюк, Петро Холодний-молодший, Петро Омельченко, Олекса Харків та інші. Напередодні згорання таборових структур інтерновані військовики, а також урядовці зі своїми сім'ями переїхали до різних міст Польщі чи інших європейських держав, а значна частина обрали за місце дальшого проживання Львів. Прагнуча професійного поступу молодь подалася на навчання до різних європейських університетів та мистецьких академій.

Автор ставить собі за *мету* наукову кваліфікацію творчої ідеології «візії Батьківщини» як об'єднуючої — членів Українського мистецького гуртка «Спокій» у Варшаві (1927—1939) — стратегії національного культурного поступу в обставинах вигнання з рідної землі.

Об'єктом дослідження є форми організації культурно-мистецького життя української еміграції у Варшаві (столичне місто Другої Речі Посполитої) — виставки, етнографічні експедиції, творчі вечори, лекції, публікації в пресі, мистецькі твори та ін., *предметом* дослідження визначено ідеологічний вектор діяльності гуртка «Спокій» як найбільшого та авторитетного інституційного утворення української еміграції у Варшаві.

Методологічною основою дослідження є історико-культурний та структурно-типологічний підходи при здійсненні наукової реконструкції динаміки громадсько-політичного, культурно-інтелектуального життя в реаліях еміграції.

Аналіз досліджень. Проблематикою ідеології та організаційних форм культурно-мистецького життя в різних ситуативних обставинах вимушеної еміграції українства у міжвоєнне двадцятиліття займалися історики, літературознавці, мистецтвознавці, культурологи різних поколінь. Найбільший внесок у цю тему здійснив Симон Наріжний, найперше своєю класичною працею «Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами» (її перша частина вийшла у Празі 1942 р.) [2]. В ній автор максимально детально представив цілу панораму громадсько-культурної, освітньої, господарської, наукової та інших форм діяльності української еміграції не лише в країнах Європи, але й на Американському континенті, в країнах Далекого Сходу. Організаційну діяльність Українського мистецького гуртка «Спокій» у Варшаві С. Наріжний висвітлив у короткому розділі частини другої, яка вже вийшла друком в Україні 1999 р. [3, с. 52—53]. В радянській історіографії, зокрема у відомій шеститомній «Історії українського мистецтва», гурток «Спокій» як національна творча інституція еміграції згадується лише номінально, а серед його членів називається лише Олекса Шатківський і — помилково — Петро Обаль [4, с. 292].

Українська еміграція у Варшаві між двома світовими війнами дедалі частіше опрацьовується науковцями кінця ХХ — перших двох десятиліть ХХІ ст.

Цінними історичними розвідками з багатою фактографією теми є книги Олександра Колянчука «Інтерновані військові Армії УНР у Каліші. 1920—1939» [5], «Ланцут: український військовий меморіал» [6] та «Пикуличі: український військовий меморіал» [7]. Насиченою важливими відомостями про структуру культурно-освітнього життя української еміграції в Польщі і, зокрема, в Варшаві, є монографія Омеляна Вішки «Преса української еміграції в Польщі 1920—1939» [8]. Аспекти політичної та військової історії взаємин між Україною і Польщею розглядалися на Міжнародних семінарах істориків. Окремі доповіді на дотичну до теми проблематику опубліковані в наукових матеріалах. Це, зокрема, статті польського вченого Анджея Айненкеля «Політика Польщі відносно українців у міжвоєнний період. Вибрані проблеми» [9], «Українське питання в політиці II Речі Посполитої та концепціях і заходах українських політичних сил у міжвоєнний період (1918—1939)» [10] та українського дослідника Миколи Кучерепи «Національна політика Другої Речі Посполитої щодо українців (1919—1939 рр.)» [11], «Українська проблема в політиці II Речі Посполитої і в концепціях та діях українських політичних сил у міжвоєнний період» [12]. Монографія Андрія Портнова «Наука у вигнанні: Наукова і освітня діяльність української еміграції в міжвоєнній Польщі (1919—1939)» [13] поглибила науковий дискурс щодо насиченої на події динаміки науково-освітнього життя українців поза Батьківщиною. Безпосередньо історії заснування та діяльності Українського мистецького гуртка «Спокій» у Варшаві присвячені публікації автора, зокрема книга «Олекса Шатківський та Український мистецький гурток «Спокій»: Матеріали до історії українського мистецтва 1920—1930-х років» [14], а також статті «Український інтелект на мистецькій карті Європи 1900-х — початку 1920-х років» [15], «Спокій»: Ресурси духу» [16], «Історія очима надії: Петро Андрусів» [17].

Основна частина. Український мистецький гурток «Спокій», у членстві якого, за різними даними, перебувало від 33 (професійних) до 64 (з почесними) членів, став однією з найбільш ефективних за змістом діяльності громадсько-культурних інституцій, сформованих українськими емігрантами в складний історичний час суспільної апатії та матеріальних нестатків. Заклик Євгена Маланюка «стати радіо-

телеграфною стацією, що постійно висилатиме на Батьківщину нашу національну енергію» [18, с. 6], органічно ввійшов у програму діяльності цієї групи ентузіастів, надавши їй відповідного пафосу і витривалості на роки.

Витоки гуртка беруть початок від перших організаційних кроків української молоді, яка приступила до студій у високих школах Варшави після гіркої поразки національно-визвольних змагань. Це не вщухли тривожні вістки з Мокотовського передмістя про «інтернованих українських народних учителів з Волині, Полісся і Холмщини», з якими, як писав віденський тижневик «Воля», «поводились ще гірше, ніж з грабіжниками і злодіями» [19, с. 22], як на варшавський брук уперше ступила нога буковинця Петра Мегики. 1920-го року в порваній шинелі військовика Армії УНР він склав іспит до Школи образотворчого мистецтва (з 1929 року — Академія), спричинивши цим цілий прецедент (представлене абітурієнтом свідоцтво про середню освіту з Кам'яця-Подільського було скріплене печаткою з тризубом). Дискусії адміністраторів школи щодо легітимності документа розв'язалися позитивно, і П. Мегика став першим українцем, що у такому офіційному статусі розпочав свій академічний мистецький вишкіл (формальний відлік студій вівся від 21 грудня 1922 року).

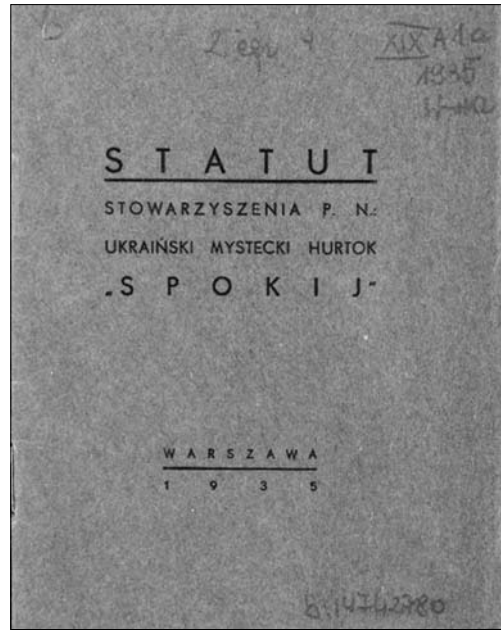
Молодий буковинець одразу ж став активістом Української студентської громади, а коли до Школи образотворчого мистецтва вступили ще інші недавні військовики петлюрівської армії (Анатолій Жуків, Петро Омельченко, Микола Щербак), при громаді зав'язалася творча група. На неї випало навантаження з оформлення вечорів, ілюстрування журналів, читання лекцій. «Жило це братство... повітрям і надією, — згадував Петро Мегика, — ночами працювало по друкарнях, рубало дрова, а вдень засідало університетські аудиторії» [20]. Як співробітник журналу «Наша Бесіда» та газети «Українська Трибуна», Петро Мегика здружився з українськими літераторами, став їх гуртківцем. З появою у школі нового поповнення з України — Володимира Побулавця, Ольги Мариняк, Петра Андрусіва, Ніла Хасевича, В'ячеслава Васківського — організоване життя українських мистців перейшло у нову фазу. Творчі взаємини краян П. Мегика задумав оформити в гурток, назву якого запропонував колишній киянин, скульптор В. Побулавець. Коментуючи її змістовий

ключ, П. Мегик наголошував, що «динаміку зусилля і творчості треба вкладати у зміст наших праць, а не у назву (...). «Спокій» не значить застій (...) розуміємо у символі того українського рідного слова сам ритм, такт, порядок, акорд, ту гармонію, що панує у справжньому мистецтві всіх епох і народів і що є вічною, незмінною у нашому мистецтві» [20].

Статут гуртка 1927 року затверджено Міністерством внутрішніх справ з правом діяльності на території всієї Польщі. Юридичною адресою гуртка став будинок 45 на вулиці Вільчій, де знаходився ще цілий ряд українських установ, в тому числі й творчого спрямування (хор імені Лисенка, товариство «Українська Школа», Український клуб). Гурток одразу ж взяв напрям на подолання «провінціалізму» в мистецтві. Лідер та ідеолог групи Петро Мегик вбачав завдання для себе й колег «відробити затрачений час і стати нарівні з культурою та здобутками цивілізації інших країв» [20] (іл. 1).

Втім, повністю позбутися наслідків колоніального минулого українського мистецтва не вдавалося. Толеруючи професіоналізм, члени-засновники гуртка, все ж, не відгороджувалися від тих варшавських українців, які не набули академічного мистецького вишколу, але горіли бажанням спричинитися до відродження української культури. Творчі й ідейні позиції збігалися в тих пунктах програми, в яких наголошувалась важливість зближення з українським народним мистецтвом. Виїзди в села Волині та Галичини з метою замальовування автентичних побутових, архітектурних та мистецьких пам'яток, пересувні виставки по містах і містечках цих регіонів (Луцьк, Рівне, Кременець, Тернопіль, Львів, Холм) заступали ті ділянки роботи, які б за інших обставин відповідали практиці державної опіки над актуальними питаннями культурної політики (іл. 2).

Осердя «Спокою» складали випускники і студенти Варшавської академії мистецтв. За офіційною статистикою слухачів академії українці посідали друге місце (після самих поляків) з числа усіх студентів, які навчалися тут упродовж цілого ряду навчальних років. Деякі з них досягли помітних успіхів, причому не лише в навчальному процесі. Натомість до гуртка записувався не кожен. Окремі випускники — вихідці з України — швидко асимільовувались або ж не проявляли активності в індивідуальному творчому житті. Натомість членами гуртка ставали деякі

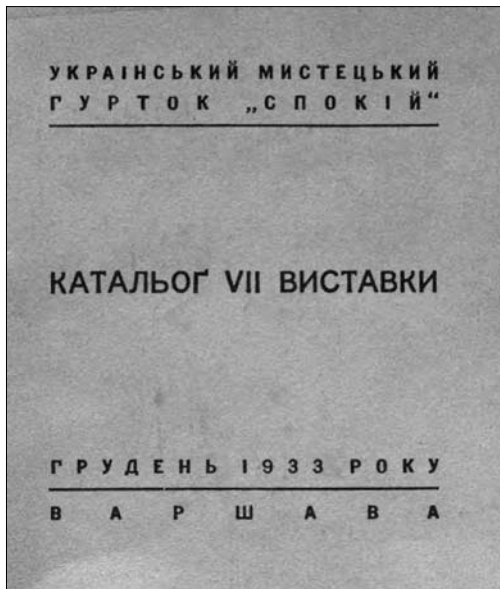
Іл. 1. Статут Українського мистецького гуртка «Спокій». Варшава, 1935

Іл. 2. У колі членів та членів-прихильників гуртка «Спокій». Зліва направо: Д. Дунаєвський, М. Щербак, В. Монкевич, П. Кршовський, Н. Хасевич. 1930-ті рр.

мистці, які отримали мистецький вишкіл поза академією — в студії Герсона, Варшавському університеті (педагогічні курси), Миській школі малярства і прикладного мистецтва тощо. Різне бачення мистецької проблематики не заважало гуртківцям узгоджувати свої позиції в головному — плеканні національного виразу в багатьох творчих спеціалізаціях.

Програма діяльності гуртка містила в собі не лише професійну, але й громадянську та ідеологічну складові. До такого естетично-сміслового синкретизму закликали й чільні українські інтелектуали, літератори та культурологи Євген Маланюк і Юрій Липа, які 1929 р. у тій же Варшаві заснували літературну групу «Танк». Мобілізуючи українську молодь,

Іл. 3. Каталог VII виставки Українського мистецького гуртка «Спокій». Варшава, 1933

що поступово поверталася до повноцінного (після «таборового») життя, на розвиток дієвої творчості в різних її проявах, Є. Маланюк зазначав: «Тільки самотність, цілковита одірваність мистця од мистця, неналагодженість видавничого апарату, брак масового споживача мистецької продукції, брак мистецької атмосфери, — всі ці причини позбавляють еміграційну літературу (і мистецтво взагалі) тієї ролі, яку вона неодмінно мусить відігравати в цій виключній стадії розвою Нації» [21, с. 5]. Розмірковуючи про причини поразки українських національно-визвольних змагань, Євген Маланюк писав: «Однією з багатьох причин того, що революція наша не була вповні використана нами, — був, безперечно, брак витвореної ідеології. / Збройна акція йшла під знаком стихійної емоції, що ніколи не може охопити ширших історичних перспектив. / Тільки озброєні ідеологією, в якій емоція є організована інтелектом, ми побачимо дальшу мету і просту путь до неї. / Отже об'єднання духових робітників, яким має бути наша організація мистців, — стане тією ідеологічною кузницею, де куватиметься і гартуватиметься духова зброя національного активізму» [21, с. 7].

Співзасновник групи «Танк» Юрій Липа, звертаючись до колег — літераторів і мистців, писав: «Нація недавно розпружила плечі, — чи ж маємо бути нудними гніздами ремінісценцій, або бавитися в естетичне задирання голови. (...) Вбираймо светер і

ставаймо до роботи разом із іншими робітниками Державности» [22, с. 10—11].

Заклики наснажених до активного творчого чину в ім'я Нації і плеканої в серцях Української Держави літераторів були суголосними програмі діяльності й Українського мистецького гуртка «Спокій». Ця патріотична лінія в цілому не загублювалася навіть у тих ділянках, де важко заяскравити якісь етнічні моменти мистецького фаху. Так, у станковому малярстві гуртківці здебільшого балансували між настроєвим імпресіоністичним та реалістичним малюванням з натури. Більшість краєвидів «спокійці» створили за покликом серця, в тих середовищних точках Волині, де найбільше відчувалася краса української землі. Деякі виїзди на пленер були колективними і здійснювалися в режимі організаційних заходів гуртка. В нечисленних поліхроміях для волинських церков автори Петро Мегик та колеги намагалися підтримувати ту стилеву лінію, яку свого часу започаткував Михайло Бойчук, один з лідерів українського мистецького авангарду. У станковій графіці творчі завдання, в основному, збігалися з малярською галуззю, за тією різницею, що поодинокі автори (як В'ячеслав Васьківський чи Ярослав Кириленко) знаходили свої тематичні «паспорти» в лірико-побутових мотивах, з яких розбудовували образно-поетичну програму своєї творчості. Основний масив графічної галузі виконувався в техніці деревориту (рідше офорту, літографії чи оригінальними техніками). Помітних успіхів у ксилографії досягнули Петро Холодний-молодший та Ніл Хасевич, лауреати престижних міжнародних оглядів графіки. Натомість основне скерування їх творчості — прикладна галузь. Книжкові знаки, обгортки книг, шрифтові заставки тощо — сфера, в якій українці Варшави широко розкрили свій професійний хист.

Прикладна графіка була складовою потужного наступу «Спокою» на «здібниче» (ужиткове) мистецтво взагалі. Фронт цієї роботи розгорнувся справді широким, враховуючи те, що серед членів гуртка були й вишколені архітектори. Більшість мистців на заклик Петра Мегика спробували себе в проектуванні великих і малих архітектурних форм, декорацій інтер'єрів, ескізуванні конструкцій меблів, орнаментів тканин тощо. В цілому ця робота збігалася із стратегією навчання у Варшавській академії мистецтв, де панував особливий культ ужиткових мистецтв, але в українців знаходилися свої цікаві аргументи на ко-

ристь цього мистецького руху. Цей досвід потребує окремого наукового висвітлення (іл. 3).

До основного (так званого професійного) складу українського мистецького гуртка «Спокій» входили, крім уже згаданих, Микола Адамчук, Варвара Бєсядовська, Борис Борковський, Микола Букатевич, Леопольд Бучковський, Дмитро Дунаєвський, Степан Дричик, Василь Зварич, Галина Кабайда, Олександр Карпенко, Преслав Каршовський (болгарин), Артемій Кирилюк, Олена Ковалевська, Іван Курах, Вітольд Манастирський, Леонід Маслов, Юрій Миц, Петро Омельченко, Павло Павлючук, Григорій Пазюк, Федір Стадничук, Степан Стеців, Сергій та Олександр Тимошенки, Наталія Тищенко, Юрій Трохимчук, Яків Федосюк, Олекса Шатківський... (іл. 4). Тринадцять основних колективних виставок у Варшаві (більшість з них задокументована каталогами), друк листівок з репродукціями творів гуртківців, альбом дереворитів, бібліофільське видання з ескібрисами Ніла Хасевича, монографія архітектора Леоніда Маслова про народне мистецтво Волині; десятки робіт з розписів церков та оформлення інтер'єрів, графічна оздоба цілої низки видань українських видавництва, традиційні недільні зібрання з гострими актуальними доповідями Юрія Липи, Степана Чарнецького, Романа Смаль-Стоцького, Павла Борковського, Наталії Дорошенко, Станіслава Цехомського, Петра Андрусіва, Петра Мегика — ось частина діяльнісного поля рухомого «Спокою». Почесними члена гуртка були Митрополит УГКЦ Андрей Шептицький (який і тут знаходив можливості для свого високого меценатства) (іл. 5) та Степан Скрипник (у майбутньому — патріарх УАПЦ Мстислав).

Проникливий історіософ д-р Юрій Липа своїми пристрасними доповідями надавав атмосфері гуртка ширших інтелектуальних рефлексій. Саме з його тези: «Ми — історики і письменники можемо дати опис нашої історії, але візію подій можете дати ви — мистці. Створіть велику візію нашої батьківщини, створіть!» — виріс могутній талант ілюстратора та історичного живописця Петра Андрусіва.

Навіть у цьому, далеко не повному як на українську мистецьку колонію Варшави міжвоєнного двадцятиліття, якісному складі ентузіастів (потенційно до гуртка могли належати й десятки інших студентів Варшавської академії мистецтв, зокрема й такі колоритні постаті, як Іван Кейван, Володимир Ба-

Іл. 4. Олекса Шатківський. Скрипаль. 1930-ті рр. Акварель

Іл. 5. Ніл Хасевич. Графічне оформлення диплому Почесного члена Українського гуртка «Спокій» Митрополита УГКЦ Андрея Шептицького. Варшава, 1936. Пергамент, туш

ляс, Яків Гніздовський, або з числа тих, хто зініціював так звану «Групу молодих Асоціації незалежних українських мистців» — Ярослав Гавран, Роман-Володимир Ганкевич, Богдан Доманик, Богдан Яцкевич) «Спокій» став мобілізуючим чинником для творчо заангажованої молоді в «розсіянні». На тринадцятому році діяльності (під осінь 1939 року) офіційні заходи гуртка були змушені згорнутися, хоч на-

віль у повному драматизму 1941 році окремі гуртківці організували виставку своїх рисунків у Холмі. Події Другої світової війни, бомбардування Варшави нанесли непоправних втрат гуртку. Більшість мистців залишила місто, а велика частина їх спадщини була назавжди втрачена. По-різному склалася доля членів «Спокою». Частина художників переїхала в Україну, де довелося боротися з обставинами більшовицького адміністрування і терору. Один з найдіяльніших гуртківців — Ніл Хасевич — загинув 1953 року як вояк УПА, деяким іншим вдалося продовжити мистецьку та педагогічну практику у Львові. На місці залишився В. Васьківський, який став одним з провідних професорів Варшавської академії мистецтв у повоєнні десятиліття. Найбільша частина «спокійців» опинилася за океаном, що дало змогу їм (а саме П. Мегику, П. Андрусіву, П.П. Холодному, А. Кирилюку, С. Стеціву) утривалити магістральні ідеї гуртка, лаконічно сформульовані ще в передмові до каталога 5-ї варшавської виставки: «Не забуваймо, що змарнована сьогодні година після опроцентування її дасть в будучому надаремно страчені роки й сумні не до вибачення наслідки» [23, с. 5].

Висновки. Український мистецький гурток «Спокій» в програмі своєї діяльності як громадсько-культурної інституції керувався ідеологічними засадами на закріплення національних і державницьких вартостей в сучасних формах образотворчого мистецтва. Відповідно до цього гуртківці зверталися до організаційних форм творчих пленерів, експедицій в різні етнографічні регіони України для збору автентичного джерельного матеріалу для своїх творів. Крім зарисовок пам'яток традиційного побуту та артефактів народного мистецтва художники середовища «Спокою» ставили собі за мету виробляти стилістику мистецьких творів для розкриття національної ідентичності. Домінуючими у формальному виразі були неостильові варіації — за концептуальними ознаками необароко, неовізантизму, неопримітивізму. Діяльність гуртка «Спокій» як динамічної творчої інституції української еміграції Варшави міжвоєнного двадцятиліття засвідчена багатьма цінними пам'ятками, які збагатили національну історико-культурну спадщину ХХ століття.

1. Шелухин С. *Варшавський договір між Поляками й С. Петлюрою 21 квітня 1920 року*. Прага: Нова Україна, 1926. 40 с.

2. Наріжний С. *Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Частина перша*. Прага, 1942. 372 с. + ССХХХІІ л.: іл.
3. Наріжний С. *Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919—1939. Матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої*. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 1999. 272 с.
4. В'юник А., Батіг М. *Графіка Історія українського мистецтва: в шести томах. Т. 4. Кн. 2. Мистецтво другої половини ХІХ—ХХ століття*. Київ, 1970. 436 с.: іл.
5. Kolańczuk A. *Internowani żołnierze Armii UNR w Kaliszu. 1920—1939*. Kalisz; Przemysl; Lwów, 1995. 96 s.: il.
6. Колянчук О. *Ланцут: український військовий меморіал*. Перемишль, 2003. 12 с.
7. Колянчук О. *Пикуличі: український військовий меморіал*. Перемишль, 2003. 12 с.
8. Wiszka E. *Prasa emigracji ukraińskiej w Polsce 1920—1939*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2001. 324 s.: il.
9. Айненкель А. Політика Польщі відносно українців у міжвоєнний період. Вибрані проблеми. *Україна — Польща: важкі питання. Т. 1—2. Матеріали II міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини в 1918—1947 роках»*. Варшава, 22—24 травня 1997. Варшава: Світовий союз воїнів Армії Крайової; Об'єднання українців у Польщі, 1998. С. 29—46.
10. Айненкель А. Українське питання в політиці II Речі Посполитої та концепціях і заходах українських політичних сил у міжвоєнний період (1918—1939). *Україна — Польща: важкі питання. Т. 10. Матеріали XI міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни»*. Варшава, 26—28 квітня 2005 року. Варшава: Світовий союз воїнів Армії Крайової; ТИРСА, 2006. С. 141—154.
11. Кучерепа М. Національна політика Другої Речі Посполитої щодо українців (1919—1939 рр.). *Україна — Польща: важкі питання. Т. 1—2. Матеріали II міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини в 1918—1947 роках»*. Варшава, 22—24 травня 1997. Варшава: Світовий союз воїнів Армії Крайової; Об'єднання українців у Польщі, 1998. С. 11—28.
12. Кучерепа М. Українська проблема в політиці II Речі Посполитої і в концепціях та діях українських політичних сил у міжвоєнний період. *Україна — Польща: важкі питання. Т. 10. Матеріали XI міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни»*. Варшава, 26—28 квітня 2005 року. Варшава: Світовий союз воїнів Армії Крайової; ТИРСА, 2006. С. 155—190.
13. Портнов А. *Наука у вигнанні: Наукова і освітня діяльність української еміграції в міжвоєнній Польщі (1919—1939)*. Харків: ХІФТ, 2008. 256 с.

14. Яців Р. Олекса Шатківський та Український мистецький гурток «Спокій»: Матеріали до історії українського мистецтва 1920—1930-х років. Львів: Растр-7, 2008. 68 с.: іл.
 15. Яців Р. Український інтелект на мистецькій карті Європи 1900-х — початку 1920-х років *Записки НТШ*. Том ССXXXVI: *Праці Комісії образотворчого та ужиткового мистецтва*. Львів, 1998. С. 185—224.
 16. Яців Р. «Спокій»: Ресурси духу. *Вісник НТШ*. Львів, 2001. Ч. 26. С. 26—29.
 17. Яців Р. Історія очима надії: Петро Андрусів. *Мистецтво української діаспори: Повернуті імена*. Вип. I. Київ: Тріумф, 1998. С. 192—220.
 18. Маланюк Е. Група «Танк». *Статті про Танк*. Варшава, 1929. С. 5—7.
 19. У. І. Б. До сумління культурного світа. *Воля*. Тижневик. Відень, 1919. Ч. 1. С. 22—23.
 20. (-НН-). Десятиліття мистецького гурту «Спокій». *Літературно-науковий додаток «Нового Часу»*. Львів, 1937. 1 листопада.
 21. Маланюк Е. Група «Танк». *Статті про Танк*. Варшава, 1929. С. 5—7.
 22. Липа Ю. Лист до літераторів. *Статті про Танк*. Варшава, 1929. С. 8—11.
 23. Мегик П. [Вступне слово]. *Український мистецький гурток «Спокій»: Катальог V виставки*. Варшава, 1931. 40 с.: іл.
- REFERENCES
- Shelukhin, S. (1926). *The Warsaw Pact between the Poles and S. Petliura on April 21, 1920*. Prague: New Ukraine [in Ukrainian].
- Narizhnyj, S. (1942). *Ukrainian emigration. Cultural work of Ukrainian emigration between the two world wars. Part one*. Prague [in Ukrainian].
- Narizhnyj, S. (1999). *Ukrainian emigration. Cultural work of the Ukrainian emigration 1919—1939. Materials collected by S. Narizhnyj to the second part*. Kyiv: Olena Teliha Publishing House [in Ukrainian].
- Vyunnyk, A., & Batih, M. (1970). Graphics. *History of Ukrainian art: in six volumes. The Art of the second half of the 19th—20th centuries* (Vol. 4, book 2). Kyiv [in Ukrainian].
- Kolanczuk, A. (1995). *Internowani żołnierze Armii UNR w Kaliszu. 1920—1939*. Kalisz; Przemysl; Lviv [in Polish].
- Kolyanchuk, O. (2003). *Lantsut: Ukrainian War Memorial*. Przemysl [in Ukrainian].
- Kolyanchuk, O. (2003). *Pykulychi: Ukrainian War Memorial*. Przemysl [in Ukrainian].
- Wiszka, E. (2001). *Prasa emigracji ukraińskiej w Polsce 1920—1939*. Torun: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikolaja Kopernika [in Polish].
- Einenkel, A. (1998). Poland's policy towards the Ukrainians in the interwar period. Selected issues. *Ukraine — Poland: hard issues. Proceedings of the II International Seminar of Historians «Ukrainian-Polish Relations in 1918—1947»*. Warsaw, May 22—24, 1997 (Vol. 1—2, pp. 29—46). Warsaw: World Union of Soldiers of the Home Army; Association of Ukrainians in Poland [in Ukrainian].
- Einenkel, A. (2006). The Ukrainian question in the politics of the Second Rzeczpospolita and the concepts and measures of Ukrainian political forces in the interwar period (1918—1939). *Ukraine — Poland: hard issues. Proceedings of the XI International Seminar of Historians «Ukrainian-Polish relations during the Second World War»*. Warsaw, April 26—28, 2005 (Vol. 10, pp. 141—154). Warsaw: World Union of Soldiers of the Home Army; TIRSA [in Ukrainian].
- Kucherepa, M. (1998). National policy of the Second Rzeczpospolita towards Ukrainians (1919—1939). *Ukraine — Poland: hard issues. Proceedings of the II International Seminar of Historians «Ukrainian-Polish Relations in 1918—1947»*. Warsaw, May 22—24, 1997 (Vol. 1—2, pp. 11—28). Warsaw: World Union of Soldiers of the Home Army; Association of Ukrainians in Poland [in Ukrainian].
- Kucherepa, M. (2006). The Ukrainian problem in the politics of the Second Rzeczpospolita and in the concepts and actions of Ukrainian political forces in the interwar period. *Ukraine — Poland: hard issues. Proceedings of the XI International Seminar of Historians «Ukrainian-Polish relations during the Second World War»*. Warsaw, April 26—28, 2005 (Vol. 10, pp. 155—190). Warsaw: World Union of Soldiers of the Home Army; TIRSA [in Ukrainian].
- Portnov, A. (2008). *Science in Exile: Scientific and Educational Activities of the Ukrainian Emigration in the Interwar Poland (1919—1939)*. Kharkiv: HIFT [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2008). *Oleksa Shatkivskyj and the Ukrainian Art Group «Spokij»: Materials on the History of Ukrainian Art of the 1920s and 1930s*. Lviv: Raster-7 [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (1998). Ukrainian intellect on the art map of Europe in the 1900s — early 1920s. *Notes of the NTSh*. (Volume CCXXXVI: Proceedings of the Commission of Fine and Applied Arts, pp. 185—224). Lviv [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2001). «Spokij»: Resources of the spirit. *Bulletin of NTSh* (Part 26, pp. 26—29). Lviv [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (1998). History through the eyes of hope: Petro Andrusiv. *Art of the Ukrainian Diaspora: Returned Names* (Issue I, pp. 192—220). Kyiv: Triumph [in Ukrainian].
- Malanyuk, E. (1929). Tank Group. *Articles about Tank* (Pp. 5—7). Warsaw [in Ukrainian].
- (1919). UIB To the conscience of the cultural world. *Wolia Weekly* (Part 1, pp. 22—23). Vienna [in Ukrainian].
- (-НН-). (1937, 1 november). Decades of the art group «Spokij». *Literary and scientific supplement to the «New Time»*. Lviv [in Ukrainian].
- Malanyuk, E. (1929). Tank Group. *Articles about Tank* (Pp. 5—7). Warsaw [in Ukrainian].
- Lypa, Y. (1929). Letter to writers. *Articles about Tank* (Pp. 8—11). Warsaw [in Ukrainian].
- Mehyk, P. (1931). [Introduction] Ukrainian art group «Spokij»: *Catalog of the V exhibition*. Warsaw [in Ukrainian].